فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال یازدهم، شماره چهارم (پیاپی ۴۲)، زمستان ۱۴۰۱
شاپای چاپی ۲۱۳۱-۲۳۲۲ شاپای الکترونیکی ۴۷۶X- ۲۵۸۸
http://serd.khu.ac.ir
مقاله پژوهشی صفحات ۱۳۰-۱۰۷ DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4

بررسی تأثیر کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مقصد گردشگری (مورد مطالعه: شهرستان کلات نادری)

اسماء خسروی‌زو؛ کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
مریم قاسمی*؛ استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۴/۳۱ پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۸/۲۰

چکیده

بررسی اقتصاد روستاهای مقصد گردشگری در شرایط کووید ۱۹ به دلیل وابستگی بخشی از درآمد ساکنین به گردشگری حائز اهمیت است. از این‌رو مطالعه حاضر به بررسی تاثیر کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مقصد گردشگری شهرستان کلات نادری پرداخته است. روش تحقیق توصیفی- تحلیلی و از نوع تحقیقات کاربردی- توسعه‌ای است. گردآوری اطلاعات شامل روش‌های اسنادی و میدانی است. در این مطالعه ۸ روستای مقصد گردشگری در شهرستان کلات‌نادری شناسایی و به کمک مطالعات میدانی و اسنادی موردمطالعه قرارگرفت. تاثیر کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مقصد گردشگری براساس طیف لیکرت و ذیل سه مولفه اشتغال، سرمایه-گذاری و درآمد به کمک ۱۹ شاخص کمی شد. نتایج نشان داد کووید ۱۹ درآمد صاحبان کسب‌وکارهای گردشگری را با میانگین ۳/۸ بیش از مولفه اشتغال با ۳/۵ و سرمایه‌گذاری با ۳/۵ تحت‌تاثیر قرار داده‌است. روستای آبگرم با میانگین ۴/۵ بیشترین اثرات را از کووید ۱۹ متحمل شده‌است. همچنین در روستاهای مقصد گردشگری به‌طور متوسط هر روستا با کاهش سالیانه ۱۹۹۴۱ نفر گردشگر نسبت به قبل از شیوع کووید ۱۹ مواجه بوده که این امر باعث کاهش تعداد ۳۱ کسب‌وکار مستقیم و ۴۴ کسب‌وکار غیرمستقیم فعال در گردشگری، ۴۷ شاغل مستقیم و ۷۷ شاغل غیرمستقیم و ۱/۵ اقامتگاه بوم‌گردی نسبت به قبل از شیوع کووید ۱۹ در روستاهای مقصد گردشگری گردیده است.

واژگان کلیدی: اقتصاد روستایی، مقصد گردشگری، کووید ۱۹، شهرستان کلات نادری.

* magh30@um.ac.ir

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

۱) مقدمه

یکی از راه‌های دستیابی به توسعه پایدار روستایی ایجاد درآمد پایدار از طریق تنوع‌بخشی اقتصاد روستایی است. متنوع‌سازی اقتصاد روستایی بدین‌معنا است که اقتصاد روستا وابسته به بخش‌های مختلف ازقبیل کشاورزی، صنعت، خدمات، گردشگری و ... باشد که این موضوع باتوجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌ها از یک روستا به روستای دیگر متفاوت خواهد بود. یکی از مطلوبترین راه‌های تنوع‌بخشی اقتصاد روستایی، توسعه گردشگری در روستاهای دارای پتانسیل است، تاجایی‌که از گردشگری به عنوان نوش‌داروی اقتصادی، بالابرنده قابلیت‌زیست در نواحی دورافتاده، محرک تجدیدحیات سکونتگاه‌ها، بهبوددهنده شرایط زندگی جوامع روستایی(افتخاری و همکاران، ۳:۱۳۸۹، قنبری، قاسمی و پورجوپاری، ۲۰:۱۳۹۲) و در نهایت ابزاری جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی مقاصد گردشگری روستایی مطرح است.

در ایران نیز همانند سایر کشورهای دنیا، تعدادی از سکونتگاه‌های روستایی به دلیل برخورداری از جاذبه‌های متعدد (طبیعی و فرهنگی- تاریخی) و همچنین توسعه شبکه‌های ارتباطی و ... (به عنوان مقصد گردشگری) مورد بازدید روزافزون شهرنشینان قرار می‌گیرند(رجبی جنبه‌دراز،۱۳۹۴: ۲). این روستاها به دلیل وابستگی شدید اقتصادی به گردشگری در مواجهه با انواع بحران‌های بیرونی مانند اقتصادی، جنگ و بی‌ثباتی سیاسی و شیوع بیماری و ... با بی‌ثباتی و عدم تداوم فعالیت‌های گردشگری مواجه‌گریده و به شدت آسیب می‌بینند.

با شیوع بیماری کووید ۱۹ در دسامبر ۲۰۱۹ در شهر ووهان چین، شرایط دنیا تغییر کرد و زندگی عادی مختل شد به دنبال شیوع این ویروس در سراسر جهان و افزایش روزافزون تعداد فوتی‌های ناشی از آن، گردشگری (که ثابت شده‌است یکی از پویاترین شاخه‌های اقتصاد جهان طی دهه‌های گذشته است) بسیار تحت‌تاثیر قرارگرفت(Viashar & Stastna, 2020: 1). اقداماتی نظیر قرنطینه گسترده، محدودیت-های سفر، فاصله اجتماعی منجر به کاهش شدید سفر شد و این وضعیت در سطح جهانی رکود اقتصادی ایجاد کرد(Bakar & Rosbi, 2020: 189). لذا گردشگری نه تنها متضررترین بخش اقتصادی تحت‌تاثیر کووید ۱۹ محسوب می شود، بلکه با افزایش گردشگری اپیدمی کووید ۱۹ گسترش می‌یابد(Viashar & Stastna, 2020: 1). بنابراین بسیاری از مشاغلی که با گردشگری مرتبط هستند مثل مهمان‌پذیرها، رستوران و ... تحت‌تاثیر گسترش کووید ۱۹ با رکود اقتصادی زیادی مواجه شدند که تاثیر آن از سطح محلی تا بین‌المللی بود. معیار تحت‌تاثیر قرارگرفتن گردشگری هر کشور، به شیوع ویروس و میزان وابستگی توسعه اقتصادی کشور به گردشگری در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی بستگی دارد(Santos, 2020: 2; Popescu, 2021: 656). لذا با شیوع کووید ۱۹، بخش گردشگری و کل اقتصاد جهان متحمل بحران و تحولات شدیدی شد و بدیهی‌است اثرات اقتصادی منفی ناشی از همه‌گیری بیماری بر بخش گردشگری با پایان وضعیت اضطراری، پایان نمی‌یابد(Andrada Baba et al., 2020:

[۱] . بیماری کووید ۱۹یا ویروس ۲۰۱۹ به انگلیسی Coronavirus disease 2019 به انگلیسی COVID-19 که به آن بیماری تنفسی حاد ان‌کاو-۲۰۱۹ به انگلیسی nCoV acute respiratory disease-2019، یا به‌شکل عمومی به آن کرونا نیز می‌گویند بیماری‌ای عفونی است که بر اثر کووید ۱۹ویروس سندرم حاد تنفسی ایجاد می‌شود.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

272). قبل از شیوع کووید ۱۹ گردشگری بین‌المللی سالانه ۶ درصد رشد داشت، پیش‌بینی‌ها برای سال ۲۰۲۰ این بود که بیش از ۱/۴ میلیارد نفر به مسافرت‌های بین‌المللی بپردازند که ۳/۳ درصد به تولید ناخالص داخلی جهانی کمک می‌کند(UNWTO; Andrada Baba et al., 2020: 272). اما با شیوع بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ پیش‌بینی‌ها برای سال ۲۰۲۰ غیرواقعی شد(Andrada Baba et al., 2020: 272). تحقیقات نشان می‌دهد که به طور بالقوه ازدست‌رفتن تولید ناخالص داخلی گردشگری در سال ۲۰۲۰ تا ۲/۱ تریلیون دلار است(Skare et al., 2021:1). در واقع آن‌چه به عنوان یک شوک بهداشتی آغاز شد اکنون به یک بحران اقتصادی جهانی و به یک رکود اقتصادی بزرگ تبدیل شده‌است(Ozili & Arun, 2020; Rasul et al., 2021: 2). مردم تمایل دارند هزینه‌های گردشگری را کاهش دهند این امر برای اکثر مشتریان در تمام بخش‌های گردشگری جهان مصداق دارد(Laato et al., 2020; Sheth, 2020; Polukhina et al., 2021: 2). کووید ۱۹ با کاهش قابل‌توجه تعداد گردشگر و درآمد حاصل، گردشگری را در سراسر دنیا دچار رکود کرده‌است.

در نواحی روستایی نیز کووید ۱۹ تمام جنبه‌های جامعه روستایی را به‌طور مستقیم و غیرمستقیم به صورت میان‌مدت و کوتاه‌مدت درگیر کرده‌است. به‌طوری‌که اقتصاد روستاهای مقصد گردشگری شهرستان کلات که وابستگی زیادی به گردشگری داشته، تحت‌تاثیر کووید ۱۹ با رکود شدید مواجه‌شده و به شدت آسیب دیده‌است. به‌طورکلی بر اساس مطالعات اکتشافی اولیه اقتصاد این مقاصد گردشگری با مشکلاتی به شرح زیر مواجه شده‌است:

الف- کاهش تقاضای گردشگری: تحت‌تاثیر کووید ۱۹ تعداد گردشگر ورودی به مقاصد گردشگری روستایی شهرستان کلات به‌طور محسوسی کاهش‌یافته است. به‌طوری‌که میانگین تعداد سالیانه گردشگران روستای ارتکند از ۲۰۰ هزار نفر به ۱۰ هزارنفر و در روستای بابارمضان از ۲۰ هزارنفر به ۴ هزارنفر و در روستای آبگرم از ۴۰ هزارنفر به کمتر از ۲۰ هزارنفر در بعد از شیوع کووید ۱۹ کاهش‌یافته‌است[۱]که مشکلات زیادی را برای اقتصاد این روستاها به‌وجود آورده‌است.

ب- کاهش درآمد بخش گردشگری: به دلیل کاهش تقاضای گردشگری شاهد کاهش ورود پول به مقاصد گردشگری و کاهش درآمد مستقیم و غیرمستقیم فعالین بازار گردشگری در روستاهای مقصد گردشگری هستیم به‌طوری‌که در روستای ارتکند درآمد شاغلین بخش گردشگری حدود ۹۰ درصد کاهش یافته‌است. مردم این روستا قبل از کووید ۱۹ با فروش محصولات دامی، کشاورزی و باغی، و همچنین از طریق سوپرمارکت‌ها و اجاره استراحتگاه به گردشگران کسب درآمد می‌کردند که بعد از کووید ۱۹ کسب درآمد از این طریق به شدت کاهش یافته‌است. و همچنین در روستای بابارمضان از آنجا که ۹۰ درصد محصولات لبنی، ۸۰ درصد تولیدات صنایع‌دستی روستاییان و همچنین سایر محصولات روستا ازقبیل محصولات باغی، زراعی، دامی، شیلات، گیاهان دارویی و برنج توسط گردشگران خریداری می‌شده، اکنون با شیوع کووید ۱۹ درآمدی که مردم این روستا از فروش این محصولات کسب می‌کردند، به میزان ۹۰-۸۵ درصد کاهش یافته‌است.

[۱]. مصاحبه با دهیاران روستاهای ارتکند و بابارمضان در سال ۱۴۰۰.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

ج- افزایش بیکاری: با کاهش تقاضای گردشگری فرصت‌های شغلی در مقاصد گردشگری کاهش‌یافته و بخش زیادی از فعالین گردشگری در نواحی روستایی بیکار شده و بعضی از مردم این روستاها که در بخش گردشگری ازقبیل اقامتگاه‌های بوم‌گردی، خانه‌های مسافر، اجاره تخت و آلاچیق‌ها، فروش محصولات کشاورزی، باغی، دامی، لبنی و ... فعالیت داشته‌اند بعد از کووید ۱۹ به‌دلیل عدم وجود گردشگر با بیکاری مواجه شده‌اند به طوری‌که در روستای ارتکند ۸۰ درصد، در روستای بابارمضان ۳۰ درصد و در روستای آبگرم ۲۰ درصد مردم با شیوع کووید ۱۹ بیکار شده‌اند.

د- عدم بازدهی سرمایه‌گذاری‌ها: در بعد از کووید ۱۹ به دلیل کاهش و عدم وجود گردشگر سرمایه-گذاری‌هایی که برخی از مردم این روستاها در بخش گردشگری انجام داده بودند ازقبیل اقامتگاه‌های بوم-گردی، تخت‌ها و آلاچیق‌ها، سوپرمارکت‌ها و... که اغلب با اخذ تسهیلات بوده بدون بازدهی مانده‌است که علاوه بر مشکل بیکاری این افراد را در بازپرداخت این تسهیلات با مشکل مواجه کرده‌است. با توجه به مطالب بیان شده، سوال پژوهش به این صورت مطرح می‌شود: شیوع بیماری کووید ۱۹ اقتصاد روستاهای مقصد گردشگری شهرستان کلات را به چه میزان تحت‌تاثیر قرار داده‌است؟

۲) مبانی نظری

تاثیر کووید ۱۹ بر اقتصاد جهان

از قرن بیستم، هر ازگاهی رویدادهای بهداشت عمومی در سراسر جهان رخ داده‌است، مانند آنفولانزای اسپانیایی همه‌گیر در سال ۱۹۱۸، همه‌گیری سارس در سال ۲۰۰۳، آنفولانزای H1N1 (خوکی) در سال ۲۰۰۹، همه‌گیری مرس در ۲۰۱۲، همه‌گیری ابولا در سال ۲۰۱۴ و همه‌گیری جدید کووید ۱۹ در سال ۲۰۲۰. چنین حوادثی جان مردم سراسر جهان را به‌طورجدی تهدید می‌کند و بر وضعیت اجتماعی و اقتصادی همه کشورها تاثیر می‌گذارد(Chen, 2021:324). شیوع کووید ۱۹ از شهر ووهان مرکز استان هوبئی در چین در نوامبر ۲۰۱۹ و تا ماه مارس در سراسر جهان چالش برانگیزترین فاجعه در جهان پس از جنگ جهانی دوم محسوب می‌شود. تحت‌تاثیر این ویروس اختلالات زیادی در اقتصاد جهانی به ویژه به بخش خرده‌فروشی، غذا، کالاهای مصرفی، ارائه خدمات درمانی و محدودیت بالقوه مسافرت و گردشگری ایجاد شد(Ranasinghe et al., 2020:2). بحران کووید ۱۹ یک بحران بهداشتی است که تبدیل به یک بحران اقتصادی شد و ممکن است اثرات شدیدتری به‌همراه داشته‌باشد. به اعتقاد کارشناسان اقتصادی، ریسک ویروس کووید ۱۹ به‌حدی است که می‌توان آن را آغازی بر وقوع یک رکود در اقتصاد جهانی دانست ازجمله اثرات جهانی شیوع کووید ۱۹ عبارتند از افزایش بیکاری، تحمیل شوک‌های سنگین به اقتصاد دنیا، لطمه سنگین به تجارت خارجی کشورهای درگیر کووید ۱۹ و ... برخی معتقدند که دولت‌ها در این شرایط به سیاست کاهش واردات و تولید در داخل از طریق سیاست‌های تضعیف پول و در نتیجه افزایش رشد داخلی و صدور بیکاری به کشورهای مختلف روی می‌آورند(طاهری نمهیل، ۱۷۲:۱۳۹۹). از دیدگاه علم اقتصاد، خسارت‌های اقتصادی ناشی از اپیدمی کووید ۱۹ تا حد زیادی به دلیل کاهش تقاضا است. به این معنی که مصرف‌کننده‌ای برای خرید کالاها و خدمات وجود ندارد(منتی، ۱۶۵:۱۳۹۹).

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

در حال حاضر (اوایل ۲۰۲۳) تقریباً تمام اقتصاد جهان از شیوع بیماری کووید ۱۹ تأثیرپذیرفته‌است، به دلیل جهانی‌شدن، ادغام اقتصادی و به هم‌پیوستگی بخش‌های مختلف اقتصاد، اکنون تغییر در هر بخش از اقتصاد یا هر کشور در سایر بخش‌های اقتصاد در سایر نقاط جهان نیز تاثیر می‌گذارد(Acharya and Porwal, 2020; Ibn-Mohammed amd et al., 2020; Rasul et al., 2021: 2). صندوق بین‌المللی پول اعلام کرده با ادامه شیوع بیماری کووید ۱۹، اقتصاد جهانی بدترین سال‌های خود را از زمان رکود بزرگ دهه ۱۹۳۰ تجربه کرد. سازمان همکاری و توسعه اقتصادی نیز در مورد تاثیر اقتصادی شیوع بیماری کووید ۱۹، پیش‌بینی کرده که اقتصاد جهانی احتمالاً با کاهش رشد ۱/۵ درصدی مواجه خواهد شد(عاقلی و امام قلی پور، ۱۳۹۹ :۷۷ به نقل از سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، ۲۰۲۰). این سازمان اعلام کرده سال‌ها طول می‌کشد تا آسیب اقتصادی کووید ۱۹ جبران شود. انگل گوریا، مدیر کل این سازمان اعتقاد دارد که ضربه اقتصادی اپیدمی اخیر، بیش از بحران جهانی سال ۲۰۰۸ بوده است:" حتی اگر شاهد رکود جهانی نباشیم، برخی از اقتصادهای جهان یا هیچ‌گونه رشدی نخواهند داشت یا رشد اقتصادی‌شان منفی خواهد بود. این شامل برخی از اقتصادهای بزرگ هم می‌شود. بنابراین بهبود رشد اقتصادی در آینده زمان‌بر است(منتی، ۱۳۹۹:۱۶۶ به نقل از Hutt, 2020).

تاثیر کووید ۱۹ بر صنعت گردشگری

گردشگری بین‌المللی تا زمان شیوع کووید ۱۹ رشد پایدار داشته است(UNWTO, 2020; Jeon and Yang, 2021:2). برخلاف بحران‌های قبلی شیوع کووید ۱۹ ضربه محکمی به تقاضای گردشگران بین‌المللی با تأثیر قابل‌توجه بر بازارهای مصرف خارجی وارد کرد (UNWTO, 2020; Jeon and Yang, 2021:2). محدودیت‌های بی‌سابقه در سفرهای بین‌المللی، اجتماعات عمومی و جابه‌جایی جامعه و همچنین دستور در خانه ماندن باعث ایجاد اختلالات شدید در اقتصاد جهانی شد(Jeon and Yang, 2021:2). جهان به دلیل انتشار ویروس کووید ۱۹، با وضعیت اضطراری بهداشتی، اجتماعی و اقتصادی بی سابقه‌ای روبرو شد. همه‌گیری تقریباً همه صنایع را تحت‌تأثیر قرار داد، اما صنعت گردشگری به دلیل ماهیت اجتماعی، ارتباطات اجتماعی و فعالیت‌های اوقات فراغت بیشتر از سایر بخش‌ها تحت‌تاثیر کووید ۱۹ قرار گرفت(Fernando, 2020:4). نتیجه این رکود اقتصادی به شدت در اکثر اقتصادها تاثیر گذاشت به ویژه درجایی‌که درآمد اصلی تحت سلطه گردشگری است. طبق آمار UNWTO آسیا و اقیانوس آرام ۸۲ درصد کاهش در ورود گردشگران، خاورمیانه کاهش ۷۳ درصدی، آفریقا ۶۹ درصد کاهش و اروپا و آمریکا ۶۸ درصد در دوره ژانویه تا اکتبر ۲۰۲۰ کاهش یافته‌است(UNWTO, 2020; Fernando, 2020:4). اگر چه صنعت گردشگری بحران‌های بسیاری را پشت‌سر گذاشته‌است اما هرگز به اندازه بحران همه‌گیری کووید ۱۹ تحت‌تاثیر بحران دیگری قرارنگرفته‌است، درحالی‌که بحران‌های قبلی مقصد یا منطقه خاصی را تحت تاثیر قرارداده بودند این همه‌گیری تاثیر خود را در مقیاس جهانی نشان داده‌است(Demir et al., 2021: 44).

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]

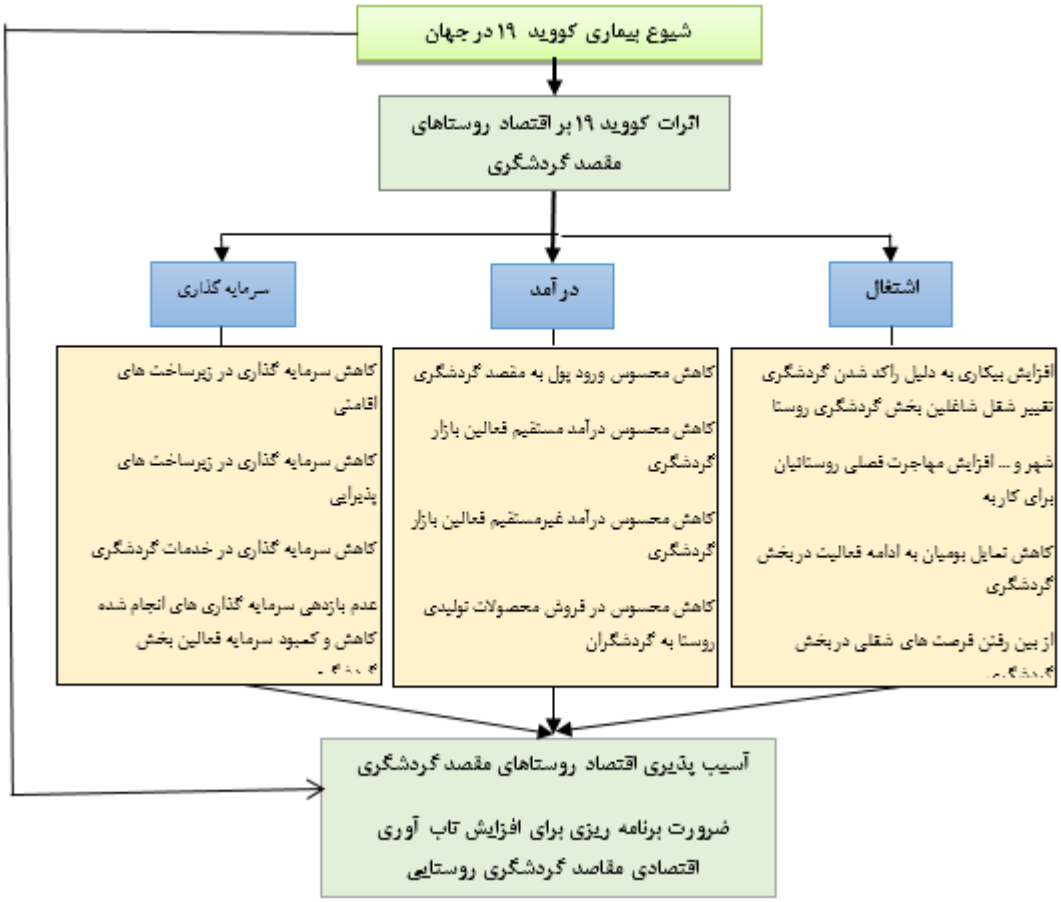
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

ازآنجاکه بسیاری از بخش‌های اقتصادی ازجمله هتل، آموزش، امور مالی، کشاورزی، پزشکی، مسافرت، حمل‌ونقل، ساخت‌وساز، املاک و مستغلات، خرده فروشی و بالعکس با گردشگری ارتباط دارد، برآورد میزان تاثیر غیرمستقیم کووید ۱۹ بر صنعت گردشگری به راحتی قابل سنجش نیست(Ranasinghe et al., 2020:4) ابعاد خسارت‌های مستقیم و غیرمستقیم ناشی از کووید ۱۹ بر بخش گردشگری و زیربخش-های آن بسیار گسترده است به طوری که UNWTO تخمین زده‌است که از دست‌دادن حدود ۱/۱ میلیارد گردشگر بین‌المللی با ضرر ۹۱۰ تا ۱/۱ تریلیون دلار آمریکا درآمد صادراتی و ۱۰۰ تا ۱۲۰ میلیون شغل به دلیل گسترش بیشتر ویروس کووید ۱۹ صورت خواهد گرفت(Kumudumali,2020:1). همچنین همه‌گیری کووید ۱۹ موجب کاهش قابل ملاحظه تعداد گردشگران شد. با لغو گسترده رزرو هتل و گردشگری، بیکاری گسترده و از دست‌دادن درآمد و تهدید معیشت هزاران نفر ایجاد شد(Sah et al., 2020:2). نیز بخش‌هایی که با گردشگری و مهمان‌نوازی در ارتباط هستند، مانند تامین‌کنندگان مواد غذایی و آژانس‌های مسافرتی افزایش زیان را گزارش کردند(Khan, 2021:52). همچنین رستوران‌ها و کافه‌ها به دلیل شیوع بیماری و هم به دلیل کاهش تعداد گردشگران داخلی و خارجی با کاهش درآمد و حتی تعطیلی مواجه شدند. بنابراین بخش گردشگری یکی از شدیدترین شوک‌هایی را که ناشی از گسترش بین‌المللی کووید ۱۹ است، تجربه کرد(Mariolis, Rodousakis and Soklis, 2021:1).

تاثیر اقتصادی شیوع کووید ۱۹ در بسیاری از جوامع روستایی ویرانگر است. مناطق روستایی با سرعت کمتری از رکود اقتصادی و بزرگ در اواخر سال ۲۰۰۰ بهبود یافتند و درحال‌حاضر درآمد متوسط و نرخ فقر بیشتری نسبت به مناطق شهری دارند(Pender et al., 2019; Henning-Smith, 2020: 396). مقاصد گردشگری روستایی مانند سایر مقاصد گردشگری تحت‌تاثیر همه‌گیری کووید ۱۹ قرارگرفتند و با مشکلات فراوانی مواجه‌شدند. تاثیرات اقتصادی کووید ۱۹ را بر اقتصاد روستاهای گردشگری می‌توان در سه بعد اشتغال، سرمایه‌گذاری و درآمد به شرح مدل ذیل مورد بررسی قرارداد:

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

شکل ۱. مدل نظری پژوهش

تحقیقات زیادی در منابع خارجی پیرامون کووید ۱۹ انجام شده‌است و صاحب‌نظران حوزه گردشگری به بررسی ابعاد مختلف شیوع این بیماری بر صنعت گردشگری پرداخته‌اند، اما کمتر مطالعه‌ای به تاثیر شیوع کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مقصد گردشگری پرداخته‌است. باتوجه به اینکه به دلیل نوبودن موضوع، در داخل کشور مطالعه مرتبط مشاهده نشد، پیشینه پژوهش به‌کمک منابع خارجی در ارتباط با موضوع به شرح زیر تدوین شد.

ساکارا و همکاران[1](۲۰۲۱) در مطالعه‌ای با عنوان تاثیر کووید ۱۹ بر صنعت گردشگری نشان داد که بحران‌های همه‌گیری اثرات منفی طولانی‌مدت در صنعت گردشگری و اقتصاد دارد. اثرات منفی بسیار فراتر از آن است که طی همه‌گیری گذشته مشاهده شده‌است لذا باید به موقع با بحران‌های همه‌گیر آینده برخورد کرد و برای اینکار سیاست‌گذاران و دست‌اندرکاران به برنامه‌های دقیق احتیاج دارند. برای به حداقل رساندن هزینه‌های کووید ۱۹ بر صنعت گردشگری، به جای رقابت به همکاری نیاز است. صنعت گردشگری در سراسر جهان به طور متوسط بین ۲/۹۳- تا ۷/۸۲- درصد در کل تولید ناخالص داخلی کاهش می‌یابد. مشاغل موجود در صنعت گردشگری از سفر بین ۲/۴۴- تا ۶/۵۵- درصد کاهش می‌یابد.

[1] . Skare, Riberio Sorianob, Porada-Rocho nc

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

هزینه تخمینی گردشگر ورودی ازدست‌رفته بین ۰/۲۵- تا ۰/۳۵- درصد متغیر است. کل سرمایه‌هایی که به دلیل بیماری‌های همه‌گیر سقوط می‌کند بین ۰/۲۵- تا ۰/۳۱- درصد متغیر است.

پولوخینا[1] و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای با عنوان مفهوم توسعه پایدار گردشگری روستایی در مواجهه با بحران کووید ۱۹: شواهدی از روسیه نشان داد که شرکت‌های روسی و جوامع محلی سه ستون پایداری را برای توسعه گردشگری در مقاصد روستایی چه در دوره قبل از همه‌گیری و چه در زمان چالش‌های ناشی از همه‌گیری کووید ۱۹ مهم ارزیابی کرده‌اند. یافته‌ها ضعف‌هایی را در سیاست فدرال و محلی نشان می‌دهد ازجمله عدم اقدامات سیستمی برای بهبود مدیریت پایدار مقاصد گردشگری روسیه. راه‌های بقا در بحران همه‌گیری برای فعالان بازار گردشگری و مهمان‌نوازی وجود دارد و این احتمال وجود دارد که این بحران باعث توسعه گردشگری داخلی و بهبود کیفیت خدمات گردشگری در مقاصد روستایی می‌شود.

وایشار و استاننا[2](۲۰۲۰) در مطالعه‌ای با عنوان تأثیر همه‌گیری کووید ۱۹ بر گردشگری روستایی در چک ملاحظات اولیه، نشان داد که سناریوهای فاجعه‌بار کاهش گردشگری عمدتاً مربوط به مقاصد شهری متمرکز بر گردشگری خارجی است. در مقابل مقاصد روستایی به‌عنوان یک جایگزین محسوب می‌شوند برخی از آنها حتی در فصل تابستان ۲۰۲۰ نسبت به سال ۲۰۱۹ افزایش گردشگری را نشان داده‌اند. این جهت‌گیری جدید نیاز به سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، بازاریابی و همکاری‌های منطقه‌ای دارد. بنابراین علی‌رغم بسیاری از مشکلات همه‌گیری کووید ۱۹ فرصتی برای توسعه گردشگری روستایی ایجاد کرد که عمدتا شامل گردشگران داخلی بود که بعدا احتمال افزایش مشتریان خارجی وجود دارد.

راجرسون و باوم[3](۲۰۲۰) در مطالعه‌ای با عنوان برنامه‌های تحقیقاتی درباره کووید ۱۹ و گردشگری آفریقا نشان داد که آفریقا همراه با سایر مناطق در بازسازی بخش گردشگری متلاشی شده خود پس از کووید ۱۹ با چالش‌های اساسی روبه‌رو خواهدشد. آنچه که همه‌گیری کووید ۱۹ را برجسته کرده، شکنندگی صنعت گردشگری جهانی است و آفریقا به دلیل وابسته‌بودن به بازدید جهانی و سرمایه جهانی بسیار تحت‌تاثیر این موضوع قرارگرفته‌است. بنابراین ممکن است در آینده به محلی‌سازی بیشتر در چارچوب گردشگری، سطح بالاتری از مشارکت جامعه و ظرفیت سیاست‌گذاران و بخش‌های خصوصی برای بهبود اقتصاد خود نیاز داشته باشد.

رومان و همکاران[4](۲۰۲۰) در مطالعه‌ای با عنوان مشارکت پاسخ‌دهندگان در فعالیت‌های گردشگری در زمان همه‌گیری کووید ۱۹ نشان داد که بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ تاثیر زیادی در سازمان‌دهی سفرهای گردشگری داشته‌است. بسیاری از گردشگران تصمیم گرفتند تعطیلات خود را در کشور خود ادامه دهند همچنین آرامش دلیل اصلی سفر در دوره بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ بوده‌است. برای کاهش تاثیرات اقتصادی کووید ۱۹ در گردشگری اقداماتی ازقبیل مراقبت‌های بهداشتی منظم، کمک به مشاغل

[1] . Polukhina and et al.
[2] . Vaishar, Stanstna
[3] . Rogerson, Baum
[4] . Roman et al.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

گردشگری برای کمک به بقای آنها در بازار، اطمینان از منابع کافی برای افرادی که در اثر بحران متضرر شدند به عنوان مثال تسهیلات برای افراد بیکار، جلوگیری از اغتشاشات اقتصادی ازطریق حمایت دولت‌ها از شرکت‌های خصوصی از طریق یارانه‌ها و همچنین برنامه‌های اعتباری و تضمینی حمایت از گردشگری داخلی باید انجام شود.

مولر و همکاران[1](۲۰۲۰) در مطالعه‌ای با عنوان تاثیرات همه‌گیری کووید ۱۹ بر روستاهای آمریکا نشان داد که تاثیرات همه‌گیری کووید ۱۹ بر جمعیت روستایی بسیار شدید بوده و تاثیرات منفی قابل-توجهی بر بیکاری، رضایت کلی زندگی، بهداشت روان و چشم انداز اقتصادی داشته‌است که این تاثیرات به‌طورکلی در سن، قومیت، تحصیلات و جنسیت افراد متفاوت بوده‌است. همچنین کووید ۱۹ تاثیرات گسترده‌ای بر رفاه روستایی داشته و افزایش بیکاری داشته‌است که در مناطق روستایی این افزایش بیشتر از افزایش در سطح ملی است در نتیجه، اتکاء به بیمه بیکاری به طور قابل‌توجهی افزایش یافته‌است. همچنین روستاییان برخی از تاثیرات منفی را بر زندگی کلی خود درک می‌کنند و درک از سلامت اقتصادی محلی به‌طور چشم‌گیری کاهش یافته‌است.

سیلوا[2](۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان تأثیر همه‌گیری کووید ۱۹ بر گردشگری روستایی، یک مطالعه موردی از پرتغال نشان داد همه‌گیری بر اکثر مشاغل یعنی ۹۰/۷ درصد چه از نظر تقاضا و چه از نظر درآمد تاثیر منفی گذاشته‌است. علاوه بر این افزایش هزینه‌های مربوط به تمیزکردن و ضدعفونی‌کردن مکرر خانه‌ها و امکانات تفریحی توریستی و همچنین تجهیزات محافظت شخصی اضافه شده‌است. محدودیت‌های گسترده سفر به عنوان مثال ممنوعیت سفر، بسته شدن مرزها که توسط کشورهای اروپایی و غیراروپایی برای کاهش شیوع عفونت‌ها اتخاذ شده‌است، تقاضای گردشگران بین‌المللی را کاهش می‌دهد این کاهش در بیشتر موارد توسط گردشگران داخلی جبران نشده‌است و به‌طورکلی همه‌گیری کووید ۱۹ تاثیر نامطلوب قابل‌توجهی بر اکثر مشاغل و به‌طور گسترده بر گردشگری روستایی در پرتغال داشته‌است.

عبدین و کومار[3](۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان تاثیر اقتصادی بیماری جدید کووید ۱۹ بر کارگران مهاجر، اقتصاد روستایی و گردشگری در هند نشان می‌دهد که اقتصاد هند یکی از بدترین شرایط خود را می‌گذراند و کارگران مهاجر در وضعیتی نامطمئن قراردارند. بخش‌های گردشگری، هتلداری، حمل‌ونقل، تولید، کشاورزی و... شاهد خسارات گسترده اقتصادی هستند. به دلیل شیوع بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ حدود ۱۰۰ میلیون شغل مستقیم گردشگری در هند و همچنین در سراسر جهان تحت‌تاثیر قرارگرفته-است. انتظار می‌رود نرخ رشد تولید ناخالص داخلی در هند در سال مالی ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۱ به حدود ۲ درصد برسد لذا اقتصاد از این شیوع بیشترین تاثیر را می‌پذیرد. بحران در اقتصاد روستایی هند تاثیر نامطلوبی بر کل اقتصاد هند خواهدداشت.

[1] . Mueller and et al.
[2] . Silva
[3] . Abdin, Kumar

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

نقطه مشترک مطالعات بررسی‌شده این است که کووید ۱۹ تاثیرات زیانبار، خسارت‌ها و صدمات فراوانی بر اقتصاد مناطق گردشگری وارد آورده‌است. به‌طوری‌که درآمد کشورها از این طریق بسیار محدود گردیده که تاثیرات آن در جوامع به‌وضوح دیده می‌شود و حتی پیش‌بینی می‌شود کشورها برای جبران خسارات اقتصادی و بازگشت به شرایط قبل به زمان زیادی نیاز داشته‌باشند. همچنین همه مطالعات بررسی‌شده بر تاثیرات منفی کووید ۱۹ بر گردشگری متمرکز شده‌اند و تنها دو مطالعه پولوخینا و همکاران (۲۰۲۱) و وایشار و استاننا (۲۰۲۰)، کووید ۱۹ را فرصتی برای توسعه گردشگری داخلی و بهبود کیفیت خدمات گردشگری در مقاصد گردشگری می‌دانند.

۳) روش تحقیق

روش‌تحقیق توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری روستاهای مقصد شهرستان کلات‌نادری در استان خراسان‌رضوی است. طبق اطلاعات اداره میراث فرهنگی و گردشگری و نیز فرمانداری و بخشداری‌ها، در شهرستان کلات‌نادری ۸ روستای مقصد گردشگری وجود دارد، ۴ روستای آبگرم، ارتکند، قره‌سو و بابارمضان جزو روستاهای هدف‌گردشگری استان خراسان‌رضوی هستند، از آنجاکه بخشی از اقتصاد ۴ روستای سررود، چرم‌کهنه، ایده‌لیک و سینی‌کهنه هم وابسته به گردشگری است، جمعا ۸ روستای مذکور روستاهای مقصد گردشگری شهرستان کلات‌نادری محسوب‌گردیده و در این مطالعه موردبررسی قرارگرفت. در هر روستا به کمک اعضای شوراهای اسلامی و دهیار و تعدادی از کارشناسان سازمان‌های ذی‌ربط مانند میراث فرهنگی و گردشگری و بخشداری که آشنایی کامل به روستاهای مقصدگردشگری داشتند، تعداد ۲۲ پرسشنامه تکمیل شد. به‌منظور تعریف عملیاتی سازه موردبررسی پس از مطالعات اکتشافی اولیه و مصاحبه با تعدادی از دهیاران و ساکنین و همچنین بررسی مطالعات انجام‌شده تعداد ۱۹ شاخص ذیل ۳ مولفه اشتغال، سرمایه‌گذاری و درآمد تحت‌تاثیر کووید ۱۹ شناسایی شد. بررسی دقیق‌تر اثرات شیوع این بیماری بر اقتصاد روستاهای موردبررسی به کمک شاخص‌هایی در مقیاس نسبی-فاصله-ای جهت مقایسه وضعیت گردشگری هر روستا در قبل و بعد از شیوع کووید ۱۹ طراحی شد. پایایی ابزار تحقیق به کمک ضریب آلفای‌کرونباخ ۰/۹ و مطلوب ارزیابی شد.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]

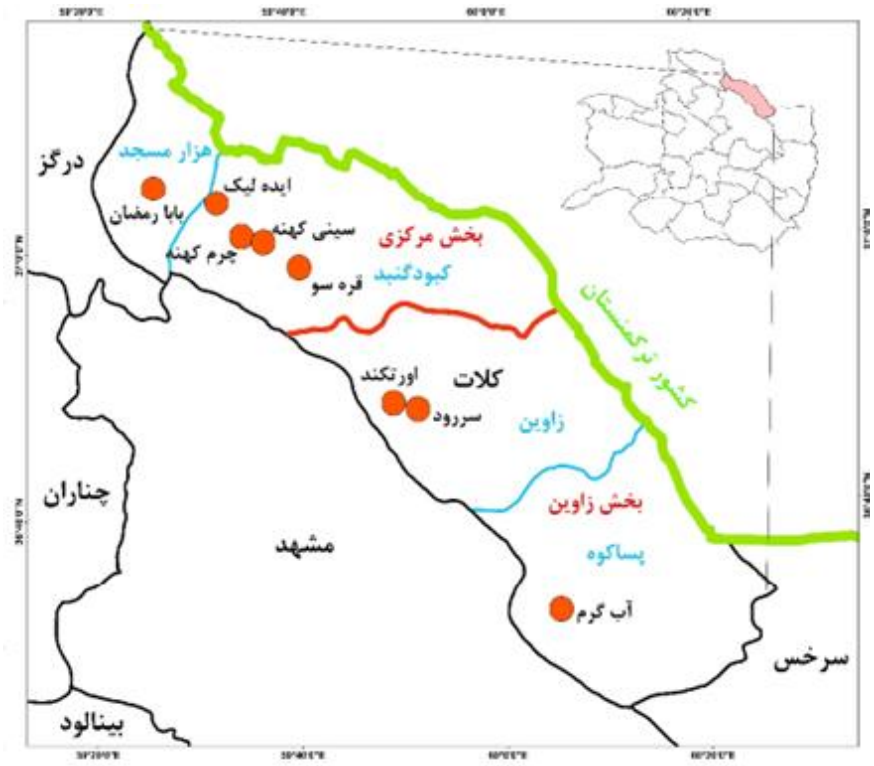
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

جدول ۱. تعداد خانوار در ارتباط مستقیم و غیرمستقیم روستاهای مقصد گردشگری کلات نادری

دهستان	نام روستا	کل خانوار روستا در سال ۱۳۹۹	تعداد خانوار در ارتباط مستقیم با گردشگری	تعداد خانوار در ارتباط غیرمستقیم با گردشگری	کل خانوارهای دارای درآمد از گردشگری	حجم خبرگان روستایی نمونه
پساکوه	*آبگرم	۲۰۹	۵۰	۱۰۰	۱۵۰	۳
زاوین	*ارتکند	۹۵	۶۰	۳۵	۹۵	۳
کبود گنبد	*قره سو	۲۲	۲۲	۰	۲۲	۱
هزارمسجد	*بابارمضان	۱۱۸	۲۰	۸۵	۱۰۵	۳
زاوین	سررود	۲۷۱	۴۵	۷۰	۱۱۵	۳
کبود گنبد	چرم کهنه	۲۱۸	۵۰	۱۰۰	۱۵۰	۳
کبود گنبد	سینی کهنه	۱۰۹	۲۰	۴۵	۶۵	۳
کبود گنبد	ایده لیک	۲۴۸	۱۰	۴۰	۵۰	۳
جمع		۱۲۹۰	۲۷۷	۴۷۵	۷۵۲	۲۲

روستاهای هدف گردشگری معرفی شده از سوی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری با علامت ستاره * مشخص شدند.

محدوده مورد مطالعه شهرستان کلات‌نادری در استان خراسان رضوی است. این شهرستان دارای ۲ بخش مرکزی و زاوین و ۴ دهستان پساکوه، زاوین، کبود گنبد و هزار مسجد است. مطابق شکل (۲)، ۸ روستای مقصد گردشگری مورد مطالعه در ۴ دهستان این شهرستان پراکنده می‌باشند.

شکل ۲. نقشه موقعیت روستاهای نمونه در شهرستان کلات استان خراسان رضوی

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

۴) یافته‌های تحقیق

حدود ۵۹/۱ درصد پاسخگویان از اعضای شورای‌اسلامی، ۱۸/۲ درصد از دهیاران، ۱۳/۷ درصد از دهیاران سابق، ۴/۵ درصد رابط دهیاری مرکز و ۴/۵ درصد از مطلعین روستا بوده‌اند. از نظر جنسیت کلیه پاسخگویان بجز یک نفر مرد بودند. میانگین سنی ۴۰/۳ سال و کمترین ۲۷ سال و بیشترین ۵۹ سال بوده‌است. در زمینه تحصیلات ۱۳/۷ درصد دارای مدرک ابتدایی، ۴/۵ درصد دارای مدرک سیکل، ۲۷/۲ درصد دارای مدرک دیپلم، ۱۳/۷ درصد دارای مدرک فوق‌دیپلم، ۲۷/۲ درصد دارای مدرک کارشناسی و ۱۳/۷ درصد دارای مدرک کارشناسی‌ارشد می‌باشند. مطابق جدول تنوع رشته تحصیلی و شغل پاسخگویان زیاد است.

جدول ۲. مشخصات خبرگان روستایی مورد بررسی

نام روستا	سمت	سابقه خدمت	درجه دهیاری	جنسیت	سن	تحصیلات	رشته تحصیلی	شغل	محل سکونت
قره‌سو	رابط دهیاری مرکز	-	-	مرد	۴۰	دیپلم	علوم انسانی	فروش مرغ	کلات
بابارمضان	عضو شورای اسلامی	۳	۵	مرد	۵۱	سیکل	-	کشاورز	بابارمضان
	عضو شورای اسلامی	۵	-	مرد	۵۱	ابتدایی	-	کشاورز- دامدار	بابارمضان
	دهیار سابق	۱	۵	مرد	۴۶	دیپلم	علوم انسانی	دامدار	بابارمضان
ایده‌لیک	عضو شورای اسلامی	-	-	مرد	۳۵	کارشناسی	الهیات	بهورز	یده‌لیک
	عضو شورای اسلامی	-	-	مرد	۵۹	ابتدایی	-	کشاورز	یده‌لیک
	مطلعین روستا	-	-	مرد	۳۲	کارشناسی ارشد	توسعه روستایی	آزاد	یده‌لیک
سررود	دهیار	۵	۲	مرد	۴۲	فوق دیپلم	دهیاری	کشاورز/دامدار	سررود
	عضو شورای اسلامی	-	-	مرد	۳۳	کارشناسی	علوم تربیتی	معلم	سررود
	عضو شورای اسلامی	-	-	مرد	۵۴	ابتدایی	-	کشاورز- دامدار	سررود
ارتکند	دهیار	۶	۲	مرد	۳۵	کارشناسی	منابع طبیعی	باغدار	ارتکند
	دهیار سابق	۷	-	مرد	۴۲	دیپلم	ریاضی و فیزیک	خانه مسافری	ارتکند
	عضو شورای اسلامی	-	-	مرد	۳۰	دیپلم	علوم تجربی	آزاد	ارتکند
آبگرم	عضو شورای اسلامی	-	-	مرد	۲۸	کارشناسی ارشد	ادبیات فارسی	معلم	آبگرم

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

	عضو شورای اسلامی	-	-	مرد	۲۹	فوق دیپلم	مدیریت بازرگانی	کارمند پست بانک	آبگرم
	دهیار	-	۲	مرد	۲۹	کارشناسی	کشاورزی	کارمند جهاد کشاورزی	مشهد
چرم کهنه	دهیار	۲	۲	مرد	۴۰	کارشناسی	روان شناسی	کارمند صندوق کارآفرینی	کلات
	عضو شورای اسلامی	-	-	مرد	۴۲	دیپلم	کامپیوتر	خدماتی آموزش و پرورش	چرم کهنه
	عضو شورای اسلامی	-	-	مرد	۵۸	فوق دیپلم	آموزش ابتدایی	معلم	چرم کهنه
سینی کهنه	عضو شورای اسلامی	-	-	مرد	۲۷	کارشناسی ارشد	مدیریت بازرگانی	معلم	سینی کهنه
	عضو شورای اسلامی	-	-	مرد	۴۵	دیپلم	علوم انسانی	بهورز	سینی کهنه
	دهیار سابق	-	۳	زن	۴۰	کارشناسی	علوم اجتماعی	خانه دار	سینی کهنه

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱.

مقایسه وضعیت گردشگری در قبل و بعد از کووید ۱۹

مطابق جدول ۳ تعداد گردشگران داخلی واردشده به روستاهای مقصدگردشگری شهرستان کلات بعد از شیوع کووید ۱۹ نسبت به قبل از شیوع، کاهش بسیار چشم‌گیری داشته‌است. بیشترین میزان کاهش در تعداد گردشگر داخلی متعلق به روستای ارتکند با ۴۳۰۰۰ نفر و بعد از آن روستای بابارمضان با ۳۵۰۰۰ نفر و همچنین روستای قره‌سو با ۳۰۰۰۰ نفر و کمترین میزان کاهش نیز در روستای چرم کهنه با ۱۰۹۷ نفر می‌باشد.

تعداد گردشگران خارجی نیز با شیوع کووید ۱۹ نسبت به قبل از شیوع کاهش شدیدی داشته و حتی در روستاهای بابارمضان، ایده‌لیک، سررود، چرم‌کهنه و سینی‌کهنه به صفر رسیده است، بیشترین میزان کاهش گردشگر خارجی در روستای ارتکند با ۴۸۵۰ نفر است. نیز تعداد کسب وکارهای مستقیم و غیرمستقیم با شیوع کووید ۱۹ نسبت به قبل ازشیوع آن، کاهش زیادی داشته که دلیل آن نبود گردشگر و در نتیجه تعطیلی کسب‌وکارهای گردشگری است. بیشترین میزان کاهش در تعداد کسب‌وکارهای گردشگری مستقیم در روستای آبگرم با ۶۲ و کمترین کاهش در روستای چرم کهنه با ۱۰ کسب وکار بوده است. همچنین بیشترین کاهش در تعداد کسب‌وکارهای گردشگری غیرمستقیم روستای آبگرم با ۸۳ و کمترین کاهش را روستای ایده‌لیک با ۲۵ کسب‌وکار داشته‌است. تعداد شاغلان مستقیم و غیرمستقیم کسب‌وکارهای گردشگری با شیوع کووید ۱۹ کاهش‌یافته که دلیل آن تعطیلی کسب‌وکارهای گردشگری می‌باشد. بیشترین میزان کاهش در روستای بابارمضان با ۶۸ نفر و کمترین کاهش در دو روستای قره‌سو و ایده‌لیک با ۲۰ نفر است. همچنین بیشترین کاهش در تعداد شاغلان غیرمستقیم را روستای آبگرم با ۲۱۶

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

نفر و کمترین کاهش را روستای قره‌سو با ۶ نفر داشته‌است. با شیوع کووید ۱۹ میزان ماندگاری گردشگران نیز کاهش‌یافته به‌طوری‌که گردشگران قبل از کووید ۱۹ در روستاهای مقصد گردشگری، ماندگاری گردشگر بیش از یک روز و حدود ۲ روز بوده اما با شیوع کووید ۱۹ ماندگاری به ۱ روز رسیده-است. بیشترین میزان کاهش ماندگاری گردشگران متعلق به روستای ارتکند با ۱/۵ روز و کمترین متعلق به دو روستای آبگرم و چرم‌کهنه با نصف روز می‌باشد. همچنین بیشترین میزان کاهش در وابستگی اقتصادی روستاها به گردشگری متعلق به روستای قره‌سو با ۶۰ درصد و کمترین میزان کاهش متعلق به روستای سررود با ۴/۵ درصد می‌باشد. به‌طور کلی درصد وابستگی اقتصادی تمامی روستاها به گردشگری با شیوع کووید ۱۹ کاهش‌یافته که دلیل آن نبود گردشگر و تعطیلی کسب‌وکارهای گردشگری است.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

جدول ۳. وضعیت گردشگری روستاهای مورد مطالعه در قبل و بعد از کووید ۱۹

متغیرها	قره سو		بابارمضان		ایده لیک		سررود		ارتکند		آبگرم		چرم کهنه		سینی کهنه	
	قبل	بعد	قبل	بعد	قبل	بعد	قبل	بعد	قبل	بعد	قبل	بعد	قبل	بعد	قبل	بعد
تعداد گردشگر داخلی	۴۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۴۳۳۳۳	۸۰۰۰	۷۳۳۳	۳۳۳۳	۱۷۶۶۶	۷۶۶۶	۵۴۰۰۰	۱۱۰۰۰	۴۶۶۶۶	۱۸۳۳۳	۱۳۳۳	۲۳۳	۲۶۶۶	۵۸۳
تعداد گردشگر خارجی	۲۰۰۰	۱۰۰	۲۶۷	۰	۳۳	۰	۳۱۷	۰	۵۰۰۰	۱۵۰	۳۳۳/۳	۶۷	۱۰۰	۰	۲۶۷	۰
تعداد کسب وکارهای مستقیم فعال در گردشگری	۴۰	۱۰	۳۲	۱۳	۹۷	۴۳	۳۹	۱۱	۳۳	۱۰	۸۰	۱۸	۱۳	۳.۳	۳۳	۶
تعداد کسب وکارهای غیرمستقیم فعال در گردشگری	۵۵	۲۰	۷۲	۲۳	۳۳	۸	۶۰	۱۵	۵۷	۱۸	۱۱۰	۲۶	۵۰	۱۵	۴۸	۱۲
تعداد شاغلان در بخش گردشگری (مستقیم)	۵۰	۳۰	۸۳	۱۵	۴۰	۲۰	۶۷	۲۲	۹۰	۲۵	۱۰۷	۴۸	۵۵	۱۲	۴۷	۸
تعداد شاغلان در بخش گردشگری (غیرمستقیم)	۷	۱	۵۷	۱۰	۳۲	۱۷	۱۵۰	۲۳	۱۳۰	۴۳	۲۸۳	۶۷	۵۰	۱۵	۵۲	۱۲
میزان ماندگاری گردشگران	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱/۳	۲/۳	۱	۱/۳	۱	۱/۶	۱	۲	۱
متوسط تعداد سالیانه گردشگر	۴۳۰۰۰	۱۰۰۰۰	۴۶۶۶۷	۸۶۶۷	۸۳۳۳	۴۳۳۳	۲۱۶۶۷	۷۶۶۷	۵۵۰۰۰	۱۴۵۰۰	۵۳۵۰۰	۱۸۰۰۰	۱۳۳۳	۲۶۷	۲۸۳۳	۶۶۷
تعداد اقامتگاه بوم گردی	۰	۱	۷	۰	۳	۱	۰	۰	۳	۰	۲	۰	۰	۱	/۶۷	۰
میزان وابستگی اقتصاد روستا به گردشگری	۸۰	۲۰	/۳	۱۰	۲۰	۱۰	۸/۳	۳/۶	۳,۶	/۳	/۳	۶/۶	۱۵	۲/۳	/۶	۵

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

تاثیر کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مقصد گردشگری شهرستان کلات نادری

تاثیر کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مورد مطالعه ذیل سه مولفه اشتغال، سرمایه‌گذاری و درآمد در طیف لیکرت کمی شد.

الف- مولفه اشتغال: ازبین‌رفتن امنیت شغلی شاغلان در کسب‌وکارهای گردشگری با میانگین ۴/۰۵ مهمترین تاثیر کووید ۱۹ بر اشتغال روستاییان است. همچنین ۸۱/۸ درصد پاسخگویان معتقد بودند کووید ۱۹ باعث "ازبین‌رفتن امنیت شغلی شاغلان در کسب‌وکارهای گردشگری" درحد زیاد و خیلی‌زیاد شده و ۶۸/۲ درصد معتقد بودند کووید ۱۹ باعث "ازبین‌رفتن فرصت‌های شغلی در بخش گردشگری" در حد زیاد و خیلی‌زیاد شده است.

ب- مولفه سرمایه‌گذاری: کاهش سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های اقامتی موردنیاز گردشگری (ایجاد اقامتگاه بوم‌محور و مهمان‌پذیرهای روستایی و ...) با میانگین ۴/۰۵ مهمترین تاثیر کووید ۱۹ بر سرمایه-گذاری اقتصادی در روستاهای مقصدگردشگری بوده‌است. همچنین ۶۸/۲ درصد معتقد بودند کووید ۱۹ باعث "کاهش و کمبود سرمایه فعالین بخش گردشگری به دلیل عدم بازدهی اقتصادی بخش گردشگری" در حد زیاد و خیلی‌زیاد شده‌است.

ج- مولفه درآمد: کاهش محسوس درآمد مستقیم فعالین بازار گردشگری با میانگین ۴/۲۷ مهمترین تاثیر کووید ۱۹ بر درآمد روستاهای مقصدگردشگری بوده‌است. در این ارتباط ۸۱/۹ درصد پاسخگویان معتقد بودند کووید ۱۹ باعث "کاهش محسوس درآمد مستقیم فعالین بازار گردشگری" درحد زیاد و خیلی‌زیاد شده‌است. ۸۱/۸ درصد پاسخگویان معتقد بودند کووید ۱۹ باعث "فشار اقتصادی و معیشتی فعالین بخش گردشگری" در حد زیاد و خیلی‌زیاد شده است.

جدول ۴. ارزیابی پاسخگویان از تاثیرگذاری کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مقصد گردشگری شهرستان کلات

بعد	شاخص	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	کای اسکوئر	Sig
اشتغال	افزایش بیکاری به دلیل راکد شدن گردشگری	۰	۱۳/۶	۵۰	۲۲/۷	۱۳/۶	۳/۳۶	۷/۸۱	۰/۰۵
	تغییر شغل شاغلین بخش گردشگری روستا	۰	۴۵/۵	۱۸/۲	۳۱/۸	۴/۵	۲/۹۵	۸/۱۸	۰/۰۴
	افزایش مهاجرت فصلی روستائیان برای کار به شهر و ...	۴/۵	۴/۵	۲۷/۳	۴۰/۹	۲۲/۷	۳/۷۳	۱۰/۷۲	۰/۰۳
	کاهش تمایل بومیان به ادامه فعالیت در بخش گردشگری	۹/۱	۱۳/۶	۲۲/۷	۴۰/۹	۱۳/۶	۳/۳۶	۷/۰۹	۰/۱۳
	از بین رفتن فرصت های شغلی در بخش گردشگری	۴/۵	۹/۱	۱۸/۲	۴۵/۵	۲۲/۷	۳/۷۳	۱۱/۱۸	۰/۰۲
	از بین رفتن امنیت شغلی شاغلان در کسب وکارهای گردشگری	۰	۹/۱	۹/۱	۵۰	۳۱/۸	۴/۰۵	۱۰/۳۶	۰/۰۱
	کاهش سرمایه گذاری در زیرساخت های اقامتی مورد نیاز گردشگری (ایجاد اقامتگاه بوم محور و مهمان پذیرهای روستایی و ...)	۰	۴/۵	۲۷/۳	۲۷/۳	۴۰/۹	۴/۰۵	۶/۰۰	۰/۱۱

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

سرمایه گذاری	کاهش سرمایه گذاری در زیرساخت های پذیرایی گردشگری (آشپزخانه و رستوران و کافه و ...)	۱۳/۶	۱۳/۶	۱۸/۲	۳۱/۸	۲۲/۷	۳/۳۶	۲/۵۴	۰/۶۳
	کاهش سرمایه گذاری در خدمات مربوط به گردشگری (خدمات حمل و نقل و ....)	۲۷/۳	۴/۵	۱۳/۶	۳۱/۸	۲۲/۷	۳/۱۸	۵/۲۷	۰/۲۶
	عدم بازدهی سرمایه گذاری های انجام شده در بخش گردشگری	۰	۹/۱	۵۰	۲۷/۳	۱۳/۶	۳/۴۵	۸/۹۰	۰/۰۳
	کاهش و کمبود سرمایه فعالین بخش گردشگری به دلیل عدم بازدهی اقتصادی بخش گردشگری	۰	۲۲/۷	۹/۱	۴۵/۵	۲۲/۷	۳/۶۸	۶/۰۰	۰/۱۱
درآمد	کاهش محسوس ورود پول به مقصد گردشگری	۰	۴/۵	۱۸/۲	۳۱/۸	۴۵/۵	۴/۱۸	۸/۱۸	۰/۰۴
	کاهش محسوس درآمد مستقیم فعالین بازار گردشگری	۰	۰	۱۸/۲	۳۶/۴	۴۵/۵	۴/۲۷	۲/۵۴	۰/۲۸
	کاهش محسوس درآمد غیرمستقیم فعالین بازار گردشگری	۰	۴/۵	۲۲/۷	۴۵/۵	۲۷/۳	۳/۹۵	۷/۴۵	۰/۰۵
	کاهش محسوس در فروش محصولات تولیدی روستا به گردشگران (از قبیل محصولات لبنی، کشاورزی، زراعی، صنایع دستی و ...)	۴/۵	۴/۵	۲۷/۳	۴۰/۹	۲۲/۷	۳/۷۳	۱۰/۷۲	۰/۰۳
	فشار اقتصادی و معیشتی فعالین بخش گردشگری	۰	۰	۱۸/۲	۵۴/۵	۲۷/۳	۴/۰۹	۴/۷۲	۰/۰۹
	کاهش درآمد حاصل از اجاره باغ و سکو به گردشگران	۴/۵	۴/۵	۵۴/۵	۲۲/۷	۱۳/۶	۳/۳۶	۱۸/۹۰	۰/۰۰
	افزایش فقر در روستا	۰	۱۸/۲	۹/۱	۵۰	۲۲/۷	۳/۷۷	۸/۱۸	۰/۰۴
	از بین رفتن منابع درآمدی متنوع در روستا	۰	۹/۱	۲۷/۳	۴۵/۵	۱۸/۲	۳/۷۳	۳/۳۶	۰/۰۹

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱.

در ادامه به منظور بررسی شدت اثرگذاری از آزمون T تک‌نمونه‌ای و T جفت‌نمونه‌ای استفاده‌شد. ازآنجا که ۶ شاخص برای مولفه اشتغال، ۵ شاخص برای مولفه سرمایه‌گذاری و ۸ شاخص برای مولفه درآمد ترکیب شد، مقیاس از رتبه‌ای به فاصله‌ای ارتقا یافت. همچنین بررسی ضرایب چولگی و کشیدگی نشان داد توزیع متغیرها نرمال است (2>SK & KU>-2). با توجه به بررسی و تایید مفروضات این آزمون، در ادامه نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای[1] تاثیر کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مقصدگردشگری شهرستان کلات به تفکیک مولفه‌های (اشتغال، سرمایه‌گذاری و درآمد) ارائه شده است.

[1] . One-Sample Test

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

جدول ۵. نتایج آزمون T تک نمونه ای به تفکیک مولفه های مورد بررسی در اثرات کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مقصد گردشگری شهرستان کلات

اثرات کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مقصدگردشگری	Test Value = 3						
	میانگین	t	df	Sig. (2-tailed)	اختلاف میانگین	ضریب اطمینان ۹۵٪	
						کران پایین	کران بالا
اشتغال	۳/۵۳	۳/۶۰۸	۲۱	۰/۰۰۲	۰/۵۳۰	۰/۲۲۴	۰/۸۳۶
سرمایه‌گذاری	۳/۵۴	۲/۸۶۶	۲۱	۰/۰۰۹	۰/۵۴۵	۰/۱۴۹	۰/۹۴۱
درآمد	۳/۸	۷/۶۲۲	۲۱	۰	۰/۸۸۶	۰/۶۴۴	۱/۱۲۸
اثرات کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مقصد	۳/۶۸	۵/۲۱۰	۲۱	۰/۰۰۰	۰/۶۸۴	۰/۴۱۱	۰/۹۵۷

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱.

با توجه به مقدار آماره T در مولفه‌های اشتغال(۳/۶۰۸)، سرمایه‌گذاری(۲/۸۶۶) و درآمد(۷/۶۲۲) باید گفت که با اطمینان ۹۵٪ و در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین میانگین‌های این سه مولفه یعنی: اشتغال با ۳/۵۳، سرمایه‌گذاری با ۳/۵۴ و درآمد با ۳/۸ با میانه نظری ۳ وجود دارد. بنابراین مقدار میانگین‌های واقعی بالاتر از میانگین مفروض است. به این معنا که کووید ۱۹ تاثیری بیش از متوسط بر اقتصاد روستاهای گردشگری داشته است. همچنین با توجه به مقدار آماره T در سازه اثرات کووید ۱۹ بر اقتصاد روستایی (۵/۲۱۰)، باید گفت که با اطمینان ۹۵٪ و در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۵ تفاوت معناداری بین میانگین که برابر با ۳/۶۸ است، با میانه نظری ۳ وجود دارد و مقدار میانگین واقعی بالاتر از میانگین مفروض است.

جهت تایید یافته این بخش، در ادامه به مقایسه وضعیت گردشگری روستاهای مورد مطالعه در قبل و بعد از کووید ۱۹، به کمک آزمون تی جفت نمونه[1]در سطح روستاها پرداخته‌شد. در پرسشنامه در قالب ۱۰ سوال در مقیاس نسبی- فاصله‌ای وضعیت گردشگری روستاهای مقصدگردشگری شهرستان کلات در دو مقطع زمانی پرسش شد. با بررسی مفروضات این آزمون برای متغیرهای دارای توزیع نرمال از آزمون T جفت‌نمونه‌ای استفاده شد. در این آزمون فرض صفر برابری میانگین در دو مقطع زمانی قبل و بعد از شیوع کووید ۱۹ و فرض یک ناظر بر عدم برابری میانگین متغیر در دو مقطع زمانی است.

[1] . Paired Samples Test

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

جدول ۶. نتایج آزمون T جفت نمونه‌ای به منظور مقایسه اثرات کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مقصد گردشگری شهرستان کلات در دو مقطع زمانی قبل و بعد از شیوع

	میانگین قبل از شیوع	میانگین بعد از شیوع	تفاوت جفت ها			t	Sig.(2-tailed)
			میانگین	ضریب اطمینان ۹۵٪ کران پایین	ضریب اطمینان ۹۵٪ کران بالا		
تعداد گردشگر داخلی	۲۵۴۰۹/۰۹	۷۱۵۶/۸۲	۱۸۲۵۲/۲۷۳	۸۳۱۲/۶۵۰	۲۸۱۹۱/۸۹۵	۳/۸۱۹	۰/۰۰۱
تعداد کسب وکارهای مستقیم فعال در گردشگری	۴۶/۴۱	۱۴/۸۲	۳۱/۵۹۱	۲۲/۵۶۳	۴۰/۶۱۹	۷/۲۷۷	۰/۰۰۰
تعداد کسب وکارهای غیرمستقیم فعال در گردشگری	۶۱/۱۸	۱۷/۰۵	۴۴/۱۳۶	۳۳/۶۳۳	۵۴/۶۳۹	۸/۷۳۹	۰/۰۰۰
تعداد شاغلان در بخش گردشگری(مستقیم)	۶۸/۸۶	۲۱/۸۲	۴۷/۰۴۵	۳۲/۵۸۷	۶۱/۵۰۴	۶/۷۶۷	۰/۰۰۰
تعداد شاغلان در بخش گردشگری(غیرمستقیم)	۱۰۳/۰۵	۲۵/۵۰	۷۷/۵۴۵	۴۴/۵۰۹	۱۱۰/۵۸۲	۴/۸۸۱	۰/۰۰۰
متوسط تعداد سالیانه گردشگر	۲۷۷۷۲/۷۳	۷۸۳۱/۸۲	۱۹۹۴۰/۹۰۹	۹۸۷۵/۰۳۸	۳۰۰۰۶/۷۸۰	۴/۱۲۰	۰/۰۰۰
تعداد اقامتگاه بوم‌گردی	۲/۱۴	۰/۷۳	۱/۴۰۹	۰/۲۸۴	۲/۵۳۵	۲/۶۰۴	۰/۰۱۷
ماندگاری گردشگران	۱/۹۱	۱/۰۵	۰/۸۶۴	۰/۶۵۶	۱/۰۷۱	۸/۸۶	۰/۰۰
تعداد گردشگر خارجی	۹۵۲	۳۴	۹۱۸/۱۸	۱۲۸/۵	۱۷۰۷/۸	۲/۴۱	۰/۰۲۵
وابستگی اقتصاد به گردشگری	۳۲/۲۷	۱۰/۵۹	۲۱/۶۸	۱۳/۲۸	۳۰/۰۷	۵/۳۷	۰/۰۰

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱.

مطابق جدول بالا با توجه به Sig<0.05 میانگین شاخص‌های مورد بررسی در قبل از کووید ۱۹ به‌طور معناداری بیشتر از بعد شیوع بوده‌است. تعداد گردشگر داخلی در قبل‌از کووید ۱۹ برابر با ۲۵۴۰۹ نفر به‌طور معناداری بیشتر از بعد شیوع کووید ۱۹ با ۷۱۵۷ بوده‌است. همچنین میانگین کسب وکارهای مستقیم فعال در گردشگری در قبل از کووید ۱۹ برابر با ۴۶/۴ نفر به‌طور معناداری بیشتر از بعد شیوع کووید ۱۹ با ۱۴/۸ بوده است. میانگین کسب‌وکارهای غیرمستقیم فعال در گردشگری در قبل‌از کووید ۱۹ برابر با ۶۱/۱نفر به طور معناداری بیشتر از بعد شیوع کووید ۱۹ با ۱۷ بوده است. میانگین شاغلان در بخش گردشگری(مستقیم) در قبل‌از کووید ۱۹ برابر با ۶۸/۸ نفر به طور معناداری بیشتر از بعد شیوع کووید ۱۹ با ۲۱/۸ نفر بوده است.

میانگین شاغلان در بخش گردشگری (غیرمستقیم) در قبل از کووید ۱۹ برابر با ۱۰۳ نفر به طور معناداری بیشتر از بعد شیوع کووید ۱۹ با ۲۶ نفر بوده‌است. همچنین میانگین سالیانه گردشگر در قبل از کووید ۱۹ برابر با ۲۷۷۷۳ نفر به‌طور معناداری بیشتر از بعد شیوع کووید ۱۹ با ۷۸۳۲ نفر بوده‌است. نیز میانگین تعداد اقامتگاه بوم‌گردی هر روستا در قبل‌از کووید ۱۹ برابر با ۲/۱ اقامتگاه به‌طور معناداری بیشتر از بعد شیوع کووید ۱۹ با ۰/۷ بوده‌است. تعداد گردشگر خارجی در قبل و بعد از کووید ۱۹ به‌طور معناداری متفاوت است به‌طوری‌که میانگین تعداد گردشگر خارجی سالانه قبل از شیوع کووید ۹۵۲ نفر

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

بوده‌است که بعد کووید ۱۹ به ۳۴ نفر رسیده‌است. میزان ماندگاری گردشگران در قبل و بعد از کووید ۱۹ به طور معناداری متفاوت است به‌طوری‌که میانگین میزان ماندگاری گردشگران قبل کووید ۲ روز بوده‌است که بعد کووید ۱۹ به ۱ روز رسیده‌است. وابستگی اقتصاد روستا به درآمد حاصل از بخش گردشگری در قبل و بعد از کووید ۱۹ به‌طور معناداری بیشتر است به‌طوری‌که میانگین وابستگی اقتصاد روستا به درآمد حاصل از بخش گردشگری قبل کووید ۳۲/۲ درصد بوده‌است که بعد کووید ۱۹ به ۱۰/۵ درصد رسیده‌است. با توجه به نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای و تی‌جفت نمونه‌ای می‌توان نتیجه گرفت که شیوع بیماری کووید ۱۹ اقتصاد روستاهای مقصد گردشگری شهرستان کلات را به میزان زیادی تحت‌تاثیر قرارداده‌است.

نمایش فضایی تاثیرگذاری کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مقصد گردشگری

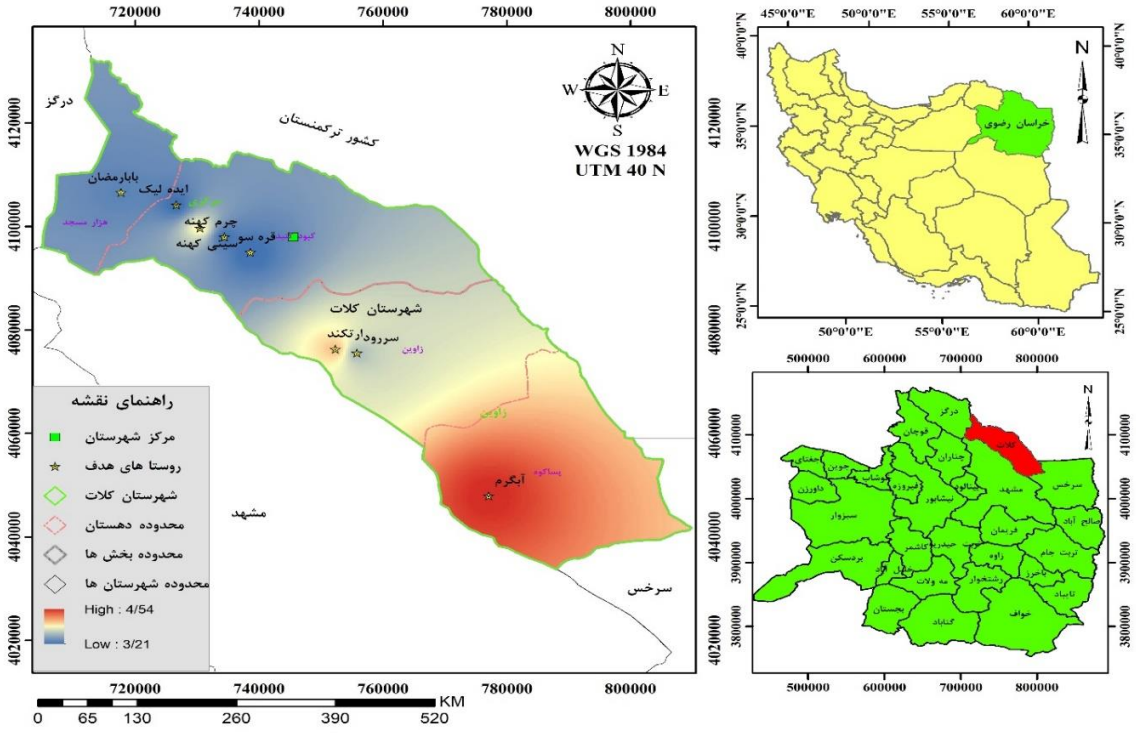
میانگین تاثیرگذاری کووید ۱۹ بر اقتصاد هر یک از روستاهای موردمطالعه به‌طورکلی و به تفکیک مولفه‌های آن در جدول ۷ ارائه شده‌است. کووید ۱۹ بیشترین تاثیرگذاری را بر اقتصاد روستای آبگرم به میزان ۴/۵ و کمترین میزان تاثیرگذاری را بر اقتصاد روستای قره‌سو با ۳/۲ داشته‌است. میانگین کلی تاثیر کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاها ۳/۶، میانگین تاثیر کووید ۱۹ در مولفه اشتغال ۳/۵، در مولفه سرمایه‌گذاری ۳/۵ و در مولفه درآمد ۳/۸ است. بنابراین بیشترین تاثیر کووید ۱۹ در مولفه درآمد است. در بین روستاهای موردمطالعه کووید ۱۹ بیشترین تاثیرگذاری را بر اقتصاد روستای آبگرم به میزان ۴/۵ داشته‌است. همچنین بیشترین میانگین تاثیر کووید ۱۹ در مولفه اشتغال متعلق به روستای آبگرم با ۴/۳، در مولفه سرمایه‌گذاری نیز متعلق به روستای آبگرم با ۴/۶ و در مولفه درآمد نیز متعلق به روستای آبگرم با ۴/۶ می‌باشد.

جدول ۷. میانگین تاثیر کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مورد مطالعه بر اساس کل و به تفکیک مولفه‌های آن

نام روستا	تاثیر کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مقصد گردشگری شهرستان کلات	مولفه‌های تاثیر کووید ۱۹ بر اقتصاد		
		اشتغال	سرمایه گذاری	درآمد
قره‌سو	۳/۲۱۰	۳/۶۶۶	۲/۴۰۰	۳/۳۷۵
بابارمضان	۳/۳۳۳	۳/۰۰۰	۲/۸۶۶	۳/۸۷۵
ایده‌لیک	۳/۲۲۸	۲/۸۳۳	۳/۲۰۰	۳/۵۴۱
سررود	۳/۶۱۴	۳/۴۴۴	۳/۶۶۶	۳/۷۰۸
ارتکند	۴/۰۷۰	۴/۰۵۵	۴/۲۰۰	۴/۰۰۰
آبگرم	۴/۵۴۳	۴/۳۳۳	۴/۶۶۶	۴/۶۲۵
چرم کهنه	۳/۲۴۵	۳/۳۸۸	۲/۶۰۰	۳/۵۴۱
سینی کهنه	۳/۹۱۲	۳/۶۱۱	۴/۰۰۰	۴/۰۸۳
میانگین	۳/۶۸۴	۳/۵۳۰	۳/۵۴۵	۳/۸۸۶

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

شکل ۳. نمایش فضایی تاثیرات کووید ۱۹ بر روستاهای مورد مطالعه

۵) نتیجه‌گیری

در ایران سفر به مقاصد گردشگری روستایی طی دو دهه اخیر گسترش یافته و این امر با تنوع‌بخشی، تاحدودی اقتصاد روستائیان را بهبود بخشیده‌است. با شیوع کووید ۱۹ مقاصد گردشگری روستایی به لحاظ اقتصادی با مشکلات زیادی مواجه گردیدند. از آنجا که این روستاها بخش زیادی از درآمد خود را از بخش گردشگری به دست می آورند و همچنین محصولات کشاورزی، دامی و باغی خود را به گردشگران می فروشند، بعد از شیوع کووید ۱۹ با بیکاری روبه‌رو شدند و درنهایت اقتصاد این روستاها با رکود مواجه شد. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده می‌توان گفت که کووید ۱۹، تاثیرات منفی زیادی بر اقتصاد روستاهای گردشگری داشته‌است. در بررسی تاثیر کووید ۱۹ بر مولفه‌های اقتصاد روستایی (درآمد، سرمایه‌گذاری و اشتغال) بیشترین تاثیر بر مولفه درآمد بوده‌است که بدیهی است به دلیل کاهش شدید تعداد گردشگران، درآمد حاصل از بخش گردشگری با کاهش بسیار زیادی روبه‌رو شده است. چرا که شیوع کووید ۱۹ باعث تعطیلی واحدها و مشاغل گردشگری، کاهش سرمایه صاحبان کسب وکارهای گردشگری، افزایش مشکلات اقتصادی آنان و ... شده است. بدیهی است میزان اثرگذاری شیوع کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مختلف یکسان نبوده‌است و هرچه وابستگی اقتصاد یک فضای جغرافیایی وابستگی بیشتری به درآمد گردشگری داشته باشد، تاثیرات شیوع بر اقتصاد بیشتر خواهدبود. نتایج نشان‌داد میانگین تاثیر کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مقصدگردشگری در طیف لیکرت ۳/۶۸ در حد زیاد بوده است. همچنین تاثیرگذاری کووید ۱۹ بر درآمد با میانگین ۳/۸ بیشتر از سرمایه‌گذاری با ۳/۵۴ و اشتغال با ۳/۵۳ است. نیز میانگین تاثیر کووید ۱۹ در اقتصاد تمامی روستاهای هدف گردشگری مورد مطالعه بالاتر از عدد ۳ بوده است.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

همچنین تفاوت معناداری بین میانگین اثرات کووید ۱۹ بر اقتصاد روستاهای مورد مطالعه در بعد از شیوع کووید ۱۹ نسبت به قبل وجود دارد و میانگین متغیرهای مورد بررسی به‌طور معنی‌داری در بعد کووید ۱۹ کاهش یافته‌است به طوری‌که در روستاهای مقصد گردشگری به‌طور متوسط هر روستا با کاهش سالیانه ۱۹۹۴۱ نفر گردشگر نسبت به قبل از شیوع کووید ۱۹ مواجه بوده که این امر باعث کاهش متوسط ۳۱ کسب وکار مستقیم و ۴۴ کسب‌وکار غیرمستقیم فعال در گردشگری، ۴۷ شاغل مستقیم و ۷۷ شاغل غیرمستقیم و ۱/۵ اقامتگاه بوم‌گردی نسبت به قبل از شیوع کووید ۱۹ در روستاهای مقصد گردشگری گردیده‌است.

نتایج تحقیق حاضر با نتایج ساکارا و همکاران (۲۰۲۱) که به بررسی تاثیر کووید ۱۹ بر صنعت سفر و گردشگری پرداخته است، از نظر تاثیرات منفی کووید ۱۹ بر اقتصاد صنعت گردشگری، کاهش مشاغل گردشگری و درآمد حاصل از ورود گردشگران به مقاصد گردشگری مشابهت دارد. همچنین با نتایج مطالعه سیلوا (۲۰۲۱) که به بررسی تأثیر همه‌گیری کووید ۱۹ بر گردشگری روستایی در کشور پرتغال پرداخته‌است، از جهت کاهش تقاضای گردشگری و تاثیرات منفی کووید ۱۹ بر مشاغل گردشگری به ویژه گردشگری روستایی مشابهت دارد. نتایج تحقیق حاضر با نتایج تحقیق عبدین و کومار (۲۰۲۰) که به بررسی تاثیر اقتصادی بیماری جدید ویروس کووید ۱۹ (کووید -۱۹) بر کارگران مهاجر، اقتصاد روستایی و گردشگری در هند پرداخته‌است، از جهت تاثیرات کووید ۱۹ بر کاهش تعداد مشاغل گردشگری، تاثیرات آن بر اقتصاد و همچنین کاهش میزان ورود گردشگران به مقاصد گردشگری مشابهت دارد. همچنین با نتایج تحقیق مولر و همکاران (۲۰۲۰) که به بررسی تاثیرات همه‌گیری کووید ۱۹ بر روستاهای آمریکا پرداخته، از جهت آسیب‌پذیری روستاها و تاثیرات منفی بر بیکاری، رضایت کلی زندگی و اقتصاد همسو می‌باشد.

با توجه به وابستگی بالای مقاصد گردشگری روستایی ادامه روند تاثیرات زیانباری به اقتصاد روستاهای مقصد گردشگری وارد می کند. پس از گذشت بیش از ۲ سال از شیوع این بیماری، همچنان این ویروس درحال گسترش است و بدین‌ترتیب عملا بخش گردشگری، در بسیاری از مقاصد گردشگری دنیا همچنان با محدودیت همراه است. در نهایت با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهادات زیر جهت کاهش اثرات کووید ۱۹ بر اقتصاد مقاصد گردشگری ارائه می‌شود:

ـ ایجاد اطمینان خاطر برای گردشگران در مورد رعایت پروتکل‌های بهداشتی؛

ـ تشویق به اخذ مجوز برای کسب وکار گردشگری جهت بهره مندی از مزایای حمایتی دولت مانند وام‌ها، بیمه‌ها و ... در بحران‌ها؛

ـ برقراری ارتباط مداوم با مشتریان از طریق کانال‌های مختلف تلفن، پیام کوتاه، ایمیل و شبکه‌های اجتماعی و توجه به انتظارات آن‌ها؛

ـ بررسی گزینه‌های دریافت وام و تامین اعتبارات برای کسب وکارهای گردشگری روستایی؛

ـ برنامه‌ریزی برای رفع نیازهای گردشگران متناسب با شرایط کووید ۱۹؛ و

ـ به کارگیری رویکرد تاخیری در بازپرداخت بدهی‌ها و حساب‌های پرداختی در صورت امکان با هدف حفظ نقدینگی.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

۶) منابع

- رجبی جنبه‌دراز، سمیه (۱۳۹۴): **نقش مدیریت روستایی در توسعه کالبدی- فضایی روستاهای مقصد گردشگری با تاکید بر عملکرد دهیاران**، موردمطالعه: بخش احمدآباد شهرستان مشهد، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد.
- رکن‌الدین‌افتخاری، عبدالرضا و مهدوی، داوود و پورطاهری، مهدی(۱۳۸۹): **فرایند بومی‌سازی شاخص-های توسعه پایدار گردشگری روستایی در ایران**، مجله پژوهش های روستایی، شماره ۴.
- طاهری‌نمهیل، ابراهیم(۱۳۹۹): **بررسی پیامدهای ویروس کرونا بر اقتصاد ایران و جهان**، مجله حکمرانی متعالی، شماره ۲.
- عاقلی، لطفعلی و امام قلی پور، سارا(۱۳۹۹): **تحلیلی بر پیامدهای اقتصادی کووید-۱۹ و کارکرد بسته‌های مالی دولت‌ها در مدیریت آن**، نشریه فرهنگ و ارتقای سلامت فرهنگستان علوم پزشکی، سال ۴، شماره ۱، صص ۷۸-۷۱.
- قنبری، سیروس و قاسمی، مریم و پورجوپاری، مرضیه(۱۳۹۲): **بررسی اثرات گردشگری بر توسعه روستایی از دیدگاه جامعه میزبان مطالعه موردی: بخش ماهان شهرستان کرمان**، مجله آمایش جغرافیایی فضا، فصلنامه علمی- پژوهشی دانشگاه گلستان، سال ۳، شماره مسلسل ۹، صص ۴۴-۱۹.
- منتی، حسین(۱۳۹۹): **بررسی اثرات ویروس کووید ۱۹ بر اقتصاد جهانی**، فصلنامه علمی- تخصصی ارزیابی تاثیرات اجتماعی، شماره ۲، ویژه‌نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا- کووید ۱۹.
- Acharya,R.,and Porwal,A.2020, **A vulnerability index for the management of and response to the COVID-19 epidemic in India: an ecological study**. Lancet 8, E1142–E1151. doi:10.1016/S2214-109X(20)30300-4.
- Bakar, N. A., & Rosbi, S. 2020, **Effect of Coronavirus disease (COVID-19) to tourism industry**. International Journal of Advanced Engineering Research and Science, 7(4), 189-193.
- Chen, X. 2021, June, **Economic Impact of COVID-19 on China: A Comparative Analysis of SARS**. In *2021 International Conference on Enterprise Management and Economic Development (ICEMED 2021)* (pp. 324-328). Atlantis Press.
- Cristina-Andrada, B. A. B. A., Stăncioiu, A. F., Gabor, M. R., Alexe, F. A., Oltean, F. D., & Dinu, A. C. 2020, **Considerations regarding the effects of COVID-19 on the tourism market**. *Theoretical and Applied Economics*, *27*(3), 624.
- DEMİR, M., DEMİR, Ş. Ş., DALGIÇ, A., & ERGEN, F. D. 2021, **Impact of COVID-19 pandemic on the tourism industry: An evaluation from the hotel managers' perspective**. *Journal of Tourism Theory and Research*, *7*(1), 44-57.
- Fernando, I. 2020, **Tourism in the COVID-19 Pandemic: A Perspective with Swot Analysis**. *Available at SSRN 3772537*.
- Henning-Smith, C. 2020, **The unique impact of COVID-19 on older adults in rural areas**. *Journal of aging & social policy*, *32*(4-5), 396-402.
- Hutt, R. 2020, March, **The economic effects of COVID-19 around the world**. In *World Economic Forum. Accessed* (Vol. 22).
- Ibn-Mohammed, T., Mustapha, K. B., Godsell, J. M., Adamu, Z., Babatunde, K. A., Akintade,D.D.,etal.2020,**AcriticalanalysisoftheimpactsofCOVID-19on the global economy and ecosystems and opportunities for circular economy strategies**. Resour. Conserv. Recycl. 105169. doi:10.1016/j.resconrec.2020. 105169.
- Jeon, C. Y., & Yang, H. W. 2021, **The structural changes of a local tourism network: Comparison of before and after COVID-19**. *Current Issues in Tourism*, 1-15.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]

- Khan, M. 2021, **Covid 19 Effects on Hospitality and Tourism in India: Literature Based Review**. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, *4*(1), 52-55.
- Laato, S., Islam, A. N., Farooq, A., & Dhir, A. 2020, **Unusual purchasing behavior during the early stages of the COVID-19 pandemic: The stimulus-organism-response approach**. Journal of Retailing and Consumer Services, 57, 102224..
- Mariolis, T., Rodousakis, N., & Soklis, G. 2021, **The COVID-19 multiplier effects of tourism on the Greek economy**. *Tourism economics*, *27*(8), 1848-1855.
- Ozili, P. K., & Arun, T. 2020, **Spillover of COVID-19: impact on the Global Economy**. Available at SSRN 3562570.
- Pender, J., Hertz, T., Cromartie, J., & Farrigan, T. 2019, **Rural America at a glance**, 2019 Edition. U.S. Department of Agriculture. Retrieved from.
- Polukhina, A., Sheresheva, M., Efremova, M., Suranova, O., Agalakova, O., & Antonov-Ovseenko, A. 2021, **The Concept of Sustainable Rural Tourism Development in the Face of COVID-19 Crisis: Evidence from Russia.**
- POPESCU, A. 2021, **THE IMPACT OF COVID-19 PANDEMIC ON ROMANIA'S TOURIST FLOWS IN THE YEAR 2020.** Scientific Papers: Management, Economic Engineering in Agriculture & Rural Development, 211.
- Ranasinghe, R., Damunupola, A., Wijesundara, S., Karunarathna, C., Nawarathna, D., Gamage, S., ... & Idroos, A. A. 2020, **Tourism after corona: Impacts of COVID 19 pandemic and way forward for tourism, hotel and mice industry in Sri Lanka**. *Hotel and Mice Industry in Sri Lanka (April 22, 2020)*.
- Rasul, G., Nepal, A. K., Hussain, A., Maharjan, A., Joshi, S., Lama, A., ... & Sharma, E. 2021, **Socio-Economic Implications of COVID-19 Pandemic in South Asia: Emerging Risks and Growing Challenges**. Frontiers in Sociology, 6..
- Sah, R., Sigdel, S., Ozaki, A., Kotera, Y., Bhandari, D., Regmi, P., ... & Dhakal, R. 2020, **Impact of COVID-19 on tourism in Nepal**. *Journal of Travel Medicine*, *27*(6), taaa105.
- Santos, A.M.., Gonzales, C.M., Haegeman, k., Rainoldi, A., 2020, **Behavioural changes in tourism in times of COVID-19**, Employment scenarios and policy options, European Commission, JRC121262, Accessed on Feb.10, 2021.
- Sheth, J. 2020, **Impact of Covid-19 on consumer behavior: Will the old habits return or die**?. Journal of Business Research, 117, 280-283..
- SHT, K. 2020, **Impact of COVID-19 on Tourism Industry: A Review.**
- Skare, M . Riberio Soriano, D., & Porada-Rochon, M. 2021, **Impact of COVID-19 on the travel and tourism industry.**
- UNWTO, 2020.
- UNWTO, 2019. **International Tourism Highlights. Madrid, Spain**: UNWTO.
- UNWTO. 2020, **Impact assessment of the COVID-19 outbreak on international tourism.**
- Vaishar, A., & Šťastná, M. 2020, **Impact of the COVID-19 pandemic on rural tourism in Czechia Preliminary considerations**. Current Issues in Tourism, 1-5.

[Downloaded from c4i2016.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.23222131.1401.11.42.5.4]